

які зазначив і сам автор в кінці, ми подамо тільки найцікавіші. В Січч, в військової канцелярії був окремий журнал, в его вписували кривди, що зробили Запорозцям Татари. Бійки між Татарами й Запорозцями бували більш всего на польованню. Татари скажили ся більш всего на те, що Запорозці уганяли в них коней (за два роки — 1628). В Січч жило багато чужоземців задля торговли — се були Армяне, Греки, Татари й Серби. З иньших подробиць з побуту, що знаходимо в документах, можна зазначити, що Запорозці на Різдво звичайно гуляють; взагалі в рапортах стрічаємо багато скарги на те, що Запорозці дуже любять горілку. Козаки рідко хліб собі печуть, а варять в казанах муку „для приуспорности“, як каже Никифоров. Він же пише, що кошевий не має ніякої ваги і нічого не може робити, а всяке діло залежить від курених отаманів. Цікаво окрім того запотувати ріжницю між відносинами до Запорозців Никифорова і вищого уряду: тим часом, як Никифоров зневажає козаків, зве їх ледащими і скажить ся взагалі на увесь козацій устрій, рескрипти дають раду звернути увагу на претенсії Запорозців, де тільки можливо виплутувати їх і дбати про те, щоб вони були задоволені від Татар.

Ол. Г—ий.

Очерки, замѣтки и документи по исторіи Малоросіи, Ал. Лазаревскаго, II, Київ, 1895, ст. 146—3 рисунки (відбитка з Київської Старини з 1893—1895 р.).

Д. Ол. Лазаревський, один з головніших співробітників Київської Старини, останніми часами став видавати особними відбитками свої статі, заміщені в сій часописі. Перший випуск вийшов 1892 р., тепер маємо другий, як означено на обкладці — з Київської Старини 1893—5. Розправи, замітки, рецензії передруковані тут в тім порядку, як виходили К. Ст., позбавлені якої небудь системи (як і природно в відбитці), але тісно сполучені між собою єдністю предмета — Україною, майже виключно — лівобічною Гетьманщиною, а також єдністю інтересів і провідних гадок автора — голови сучасної „лівобічної“ школи в укр.-руській історіографії.

Головна і найбільша розміром праця сєї збірки — Давні дослідники української старовини (с. 80—140). Автору, що від давнього часу займаєть ся громадським і культурним життям лівобічної України XVIII—XIX в. і представляє собою найбільший авторитет в сій сфері, прийшла щаслива ідея вислідити те змагання до зрозуміння своєї старовини, первоначальником якого автор уважає Величка і сучасним заступником — кружок Київської Старини. Автор обмежує свою працю першою половиною сього віку й надає її форму студий про поодиноких заступників того

руху; в число їх автор заводять Гр. Полетику, А. Чену, Хв. Туманського, Я. М. Маркевича, М. Антоновського, В. Полетику, В. Ломиковського, Д. Бантиша-Каменського, М. Берлинського, О. Мартоса, А. Маркевича і М. Маркевича.

Автор не умотивовує нам *terminus a quo* своїх студій. Як вже сказано, він уважає Величка за „першого що до часу дослідника української („малорусскої“) старовини з ясно зазначеним заміром — дати тодішньому читачу можливість познаємитись з історією вітчизни“. Сей погляд автора можна зрозуміти, прийнявши, що він розуміє тут українську громаду, що виросла на ґрунті козаччини, в відносинах Гетьманщини, і досліди старовини козацької переважно. Инакше — яка границя буде ділити Величка і дослідників кінця XVIII і початку XIX в. від наших компіляторів XVII в., від якого автора Синописа, або Сафоновича etc., а сих ще від попередніх. Далі не ясним представляєть ся нам, чому один Величко з попередніх генерацій уважаєть ся попередником історичного руху 2-ої полов. XVIII в., чому бракує імен деяких старших хроністів та компіляторів, як Лукомського, Грабянки etc. Що до самої схеми студій, то ми радше бачили б їх в формі загального порівняного досліду сього руху на тлі загального культурно-громадського життя, але тому ще, очевидно, не доспів час, і автор вибирає з зазначеної вгорі серії тих осіб, для яких має більш матеріялу, як то можна догадатись. Було б дуже пожаданим, щоб автор не залишив колись і ту задачу виконати, перевівши окремі студії.

Поки що ми маємо дві студії — про Андрія М. Маркевича (1790+1804), автора маленького географічно-етнографічного трактата „Записки о Малороссіи, ея жителейх и произведеніях“ (1798, Спб.), і Олексія Мартоса (1790+1842), автора написаної коло 1822 і не надрукованої Історії України в 5 томах, до кінця Гетьманщини, не перехованої навіть в рукописи і відомої лише з двох видрукованих р. 1822 уривків. Обидві праці нукювого значіння для нас не мають — одна не доховалась, иньша споряжена з матеріялів здебільшого нам відомих; за те великий інтерес мають наукові заходи авторів і їх суспільно-історичний світогляд. Обидва автори цікаві сим не тільки як писальники, але й як заступники тогочасної лівобічної інтелігенції, ї треба подякувати д. Лазаревському, що він доложив праці, аби представити нам з сього боку самі особи авторів на підставі багатого матеріялу ї особливо — їх власної кореспонденції. Сі „истинные Малой Россіи сыны“, виразно виступають перед нашими очима з своїми ще неясними, непевними симпатіями до „нашої вільної України“ (с. 121), що вилазять в їх з під грубої покривки російського культурного впливу ї певного бюрократично-шляхетського світогляду. З історіографічного боку особливо увагу звертають на себе

деякі уступи Маркевича, споріднені з поглядами і доводами Історії Русів (про надання шляхетських прав всім „вірним і відважним Малоросіянам“ за Казимира В., про запровадження польського адміністративного устрою на Україні); д. Л. уважає се за позичене в Історії Русів і в звязку з сим категорично твердить, що її написано коло 1770 р. (с. 79). Підждем доводів сієї цікавої тези.

З иньших заміщених в сій книжці — дрібніших заміток про деякі була мова в огляді К. Старини з р. 1894 (XI—XVII); переказувати зміст иньших не вважаємо потрібним — дають вони часто дуже дрібні, але завше цінні подробиці й подробички до історії України XVIII—XIX в.

М. Грушевський.

Судьбы Радочницкаго монастыря Замогостакаго уѣзда, Люблинской губернии. Свящ. Полюевкъ Гапановичъ — Варшава, 1894 р.

Дуже голосний термін „судьби“, якого автор вживає в заголовку своєї праці, мало відповідає самій історичній дійсности, яку переживав Радочницький монастир за часів свого існування. Коли споглянемо на історію сього монастира, то справді мусимо згодити ся з сим. Монастир засновано в XVII в., а в якому саме році — невідомо. Фундатор його Микола Свірський був чоловік досить енергійний і як більшість єпископів того часу — уважав за саму першу мету свою притягати руський нарід до католицизму. Одним з способів для осягнення сієї мети було засновання радочницького монастира — на такому місці, де справді бракувало впливу на народ з боку унії. Яким чином і о скільки сей монастир справдив своє призначення — невідомо, принаймні автор про се нічого не говорить. Розкритикувавши всі легенди, які польська традиція прикладає до часів засновання монастира (хоча, правду кажучи, розбивати тут було нічого, бо і так досить яскраво виступає фальш і навіть нескладність сих легенд), автор за недостаткою відомостей, а може і справжних фактів, переходить до історії переходу сього монастира в руки православного духовенства 1869 року. Оо. бернардини, виходячі з сього монастира після передачі його православним, забрали геть усе, що тільки можна було забрати; через те духовенству православному приходились дуже тяжко. Але що дальш ішов час, тим Радочницький монастир все більш і більш поправляв ся і нарешті прийшов до свого теперішнього становища. Тут автор робить опис усього движимого та недвижимого добра монастирського.

Се і всі „судьби“ радочницького монастира. Правда, з приводу сієї історії, автор дуже багато розводить ся про всякі утиски від